

РОЗДІЛ IV. ТВОРЧА І СОЦІАЛЬНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

УДК 796.011.3

І. А. Бріжата

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

ПРОФІЛАКТИКА ШКІЛЬНОГО ТРАВМАТИЗМУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті представлені результати теоретично обґрунтованих та експериментально перевіренних педагогічних технологій профілактики шкільного травматизму у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

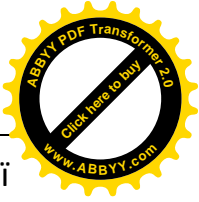
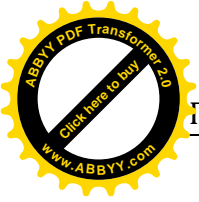
Ключові слова: здоров'я, шкільний травматизм; профілактика; педагогічні технології; фахова підготовка.

Постановка проблеми. Серед причин погіршення стану здоров'я підростаючого покоління виділяють, у першу чергу, невпинне забруднення навколишнього середовища, зростання рівня дитячого травматизму, недосконалість існуючої системи охорони здоров'я, гіподинамію, економічну та соціальну кризи (В. Л. Андріанов, М. С. Дулін, А. В. Овчаренко, 1994; О. В. Кузнецов, Н. В. Москаленко, 1999; О. І. Петрик, 2008).

Детальний аналіз джерел інформації показує, що травматизм у школах належить до групи найменш вивчених видів загрози здоров'ю у дитячому віці. Цей вид травматизму, за даними різних авторів, за частотою випадків в Україні займає третє місце після побутового й вуличного видів травматизму та має тенденцію до зростання.

Шкільний травматизм сьогодні розглядається як суттєва проблема соціального плану. Інколи він є однією з основних причин, що загрожує життю. Якщо травмувалася дитина під час заняття фізичними вправами, то це вже не тільки медична проблема. Вона спричиняє соціальні наслідки для педагогічного колективу, які негативно позначаються на вихованні, навчанні, на родинних стосунках, працездатності батьків та інших членів сім'ї. У травмованих дітей виникає і ще довго зберігається залишковий підвищений рівень тривожності та емоційної неврівноваженості, інколи вони взагалі припиняють займатися фізичними вправами.

Робота із профілактики травматизму, захворювань і нещасних випадків при заняттях фізичною культурою й спортом є одним з найважливіших завдань викладачів, тренерів, інструкторів, а це в свою чергу пов'язано із удосконаленням змісту професійної підготовки фахівців фізичної культури.

Модернізація процесу професійної підготовки фахівців[1] з фізичної культури вимагає розробки, створення й забезпечення освітнього процесу навчальними програмами спецкурсів, навчальними і навчально-методичними посібниками, зміст яких повинен бути націлений на зміну професійного мислення фахівців, озброєння їх новими знаннями і вміннями, інноваційними технологіями[6] щодо збереження здоров'я підростаючого покоління.

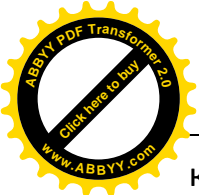
Аналіз актуальних досліджень. Високий рівень травматизму, 25–30% якого припадає на шкільний вік, незадовільні результати лікування, у тому числі реабілітаційного, призводять до того, що від 18 до 40% дітей, що перенесли травму опорно-рухового апарату, стають інвалідами. При цьому інвалідність від травм у загальній структурі посідає третє місце (М. С. Міхнович, В. В. Лантов, А. І. Дуброткес, 1989; Н. Г. Веселов, С. А. Скворцов, В. М. Парфьонов, 1986; Я. С. Вадімов, 1988; Н. С. Бондаренко, Б. А. Довгань, С. Б. Довгань, Ю. Ф. Беда, 1997; Л. І. Фісенко, 1995).

У комплексі профілактичних заходів, спрямованих на зниження захворюваності та смертності дітей, важливу роль відіграє попередження нещасних випадків і травм, що стали одними з головних факторів, які загрожують життю і здоров'ю дітей (С. А. Долецький, 1978; М. Мейелл, 1995; В. Т. Пономарев, 1997).

Дослідження ряду авторів свідчать, що травми є головною причиною летальних наслідків у дітей шкільного віку, причому від них гине або отримує серйозні ушкодження більше дітей, ніж від усіх захворювань узятих разом (Т. Я. Усикова, 1989; Ю. А. Островерха, І. П. Пісун, М. К. Хобзей, 1999).

Особливу небезпеку набуває травматизм для дітей шкільного віку (Д. Д. Алкс, 1978; Р. Г. Агарков, Б. С. Монахов, 1991; З. І. Білоусова, 1994; П. Статмен, 1996). Аналіз дитячого травматизму показав, що на дітей віком від 8 до 12 років припадає понад 40% усіх травм, у структурі яких більше половини пошкоджень є наслідком різних видів падінь (В. Ф. Башкиров, 1989; А. А. Горлов, 1990).

Соціальний аспект відповідальності майбутніх і вже працюючих спеціалістів одержав своє теоретичне обґрунтування у працях С. Ф. Анісімова, Л. М. Архангельського, С. О. Болотова, Л. І. Грядунової, В. І. Ігнатовського, О. Ф. Плахотного, О. Л. Слободського, І. П. Торунцової, Н. І. Фокіної, М. Ф. Цвітаєвої, Б. С. Яковлева. Психологічний аспект розкритий у працях І. Л. Божович, О. І. Ковальова, О. М. Леонтєва, К. Муздибаєва, В. М. М'ясищева, С. Л. Рубінштейна, Д. М. Узнадзе. У межах

комплексного дослідження виховних відносин проблему формування відповідальності висвітлено в роботах А. М. Бойко, М. О. Вейта, О. Ю. Гордіна, С. В. Кондратьєвої, Б. Т. Лихачова, Н. Є. Шуркової.

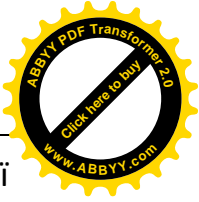
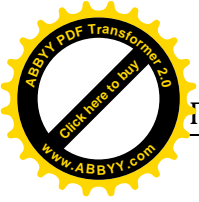
У низці досліджень з питань підготовки вихователів, їх педагогічної майстерності проаналізовано окремі аспекти проблеми формування відповідальності (Ю. П. Азаров, Л. О. Архангельський, І. А. Зязюн, В. І. Писаренко, Л. І. Рувінський). Педагогічний такт, особистий приклад і авторитет вихователя є одним із засобів формування відповідальності. Вони були предметом уваги О. В. Барабанщикова, Н. О. Петрова, І. Є. Синицина.

У зв'язку з вищезазначеним, актуальними є дослідження, що стосуються розробки відповідних педагогічних технологій, програм профілактики дитячого травматизму на уроках фізичної культури, які характеризуються доступністю й відносною простотою практичного впровадження в шкільні програми фізичної культури та програми підготовки студентів і вчителів.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічної технології профілактики шкільного травматизму в підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу педагогічної літератури за напрямком дослідження визначено [2], що основними причинами травматизму є: організаційні недоліки при проведенні занять і змагань; помилки в методиці проведення занять, які пов'язані з порушенням дидактичних принципів навчання, відсутність індивідуального підходу [5], недостатній облік стану здоров'я, статевих і вікових особливостей, фізичної й технічної підготовленості школярів; недостатнє матеріально-технічне оснащення занять [3]; незадовільний санітарно-гігієнічний стан залів і майданчиків; низький рівень виховної роботи, що приводить до порушення дисципліни, неувважності, поспішності, несерйозному ставленню до страхівки [4]; відсутність медичного контролю й порушення лікарських вимог; суб'єктивні чинники: недостатня підготовленість до виконання заданих фізичних навантажень та стомленості (втома); психологічні причини.

При вивченні проблеми шкільного травматизму нами було з'ясовано, що у навчальних планах і програмах підготовки та підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури було приділено недостатньо уваги методикам попередження травматизму; майже відсутня шкільна система постійної профілактики дитячого травматизму; у нормативних актах, документах, інструкціях не уніфіковані функції учасників навчального процесу з питань попередження шкільного травматизму.

Для визначення основних причин виникнення травм на уроках фізичної культури та їх частки в статистичному загалі шкільного травматизму проведено опитування вчителів фізичної культури, учнів та їх батьків.

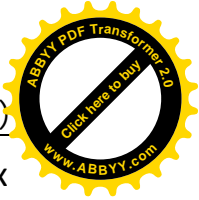
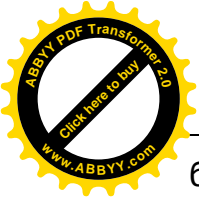
В результаті аналізу анкетних даних серед основних причин ушкоджень наші респонденти вважають: неякісну підготовку місць занять, де частка цього фактора травматизму становить 17%; порушення методики проведення занять (невідповідність фізичного навантаження, недостатнє забезпечення страхування, відсутність навчання методикам страхування, невірний підбір вправ), де частка цього фактору травматизму складає 16%; відсутність інструктажу – 15%; відсутність лікарського контролю – 14 %; незадовільний стан спортивного інвентарю – 11%; незадовільну організацію уроку (перенасичення залів, незадовільний стан дисципліни учнів, відсутність контролю з боку вчителя) – 10%; власну необачність – 7%; переоцінку своїх можливостей (азарт) – 5%; відсутність відповідного одягу та взуття – 5%.

В ході нашого дослідження проведений статистичний аналіз щодо випадків шкільного травматизму у школах м. Сум, який свідчить, що за період одного навчального року серед загальної кількості шкільних травм переважають травми, отримані на уроках фізичної культури – 60,6%, потім травми, що трапились на перервах – 35,4% та травми, які учні отримали безпосередньо у класі – 4%.

З метою визначення ставлення вчителів фізичної культури до проблеми профілактики шкільного травматизму, усвідомлення значущості цієї проблеми та визначення рівня знань, умінь та навичок, нами було проведено анкетування на курсах підвищення кваліфікації, в якому взяли участь 45 учителів загальноосвітніх навчальних закладів м. Суми, зі стажем роботи на посаді вчителя від двох до тридцяти років.

В результаті досліджень визначено, що 21% респондентів не володіють методами страхування учнів; 18% не можуть вірно вибрати травмобезпечні вправи; 27% не змогли підібрати вправи для самострахування; 24% не змогли назвати заходи з профілактики травматизму в системі фізичного виховання; 64% не знають юридичних аспектів своєї відповідальності за порушення правил безпеки при організації навчального процесу. Таким чином, можна констатувати про недостатній рівень знань учителів фізичної культури щодо профілактики шкільного травматизму в системі фізичного виховання.

В результаті контролю якості знань майбутніх учителів фізичної культури з проблеми профілактики шкільного травматизму визначено, що

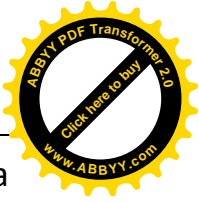
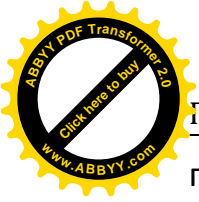
більшість (76%) студентів не володіють методиками дозування фізичних навантажень в залежності від контингенту учнів (вік, стать, рівень фізичної підготовки) та виду уроку фізичної культури. Значні труднощі викликають завдання, пов'язані з підбором підготовчих вправ, які повинні передувати основним вправам та за напрямом анатомо-фізіологічного впливу збігатися з базовими обраними засобами фізичного виховання програмного уроку. 42% студентів не змогли вірно підібрати підвідні вправи для вивчення основних вправ, запропонованих за шкільною програмою, а назвати параметри санітарно-гігієнічних вимог до спортивних залів, майданчиків інвентарю, обладнання та спортивної форми змогли тільки 12% опитуваних.

Результати, отримані в ході досліджень, спонукають замислитись над необхідністю перегляду змісту професійної підготовки вчителів фізичної культури, а в межах нашого дослідження – тієї його частини, що стосується професійної травмопрофілактичної підготовки. Підтвердженням цього є майже одноголосна думка вчителів, що якісна травмопрофілактична підготовка є необхідною складовою професійної майстерності. Причому така підготовка є необхідною для професійної самоосвіти вчителя, але базові знання, вміння, навички повинні закладатися й формуватися під час навчання у вузі.

Аналіз навчальних планів, програм навчальних дисциплін в системі підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, ознайомлення із змістом підручників та навчальних посібників дає можливість стверджувати, що сьогодні недостатньо навчально-методичного матеріалу для цільової травмопрофілактичної підготовки студентів вищих навчальних закладів педагогічного профілю.

Тому, важливим етапом наших досліджень була деталізація шкільних програм з фізичного виховання, системний аналіз яких дозволив нам розробити та запропонувати навчальну програму для попередження травматизму на уроках фізичної культури «Програма профілактики шкільного травматизму» на уроках фізичної культури для учнів 1-11 класів.

При створенні експериментальної «Програми профілактики шкільного травматизму» було вдосконалено шкільну програму «Основи здоров'я і фізична культура», в інтегральну модель якої було включено такі розділи: в першому розділі представлено перелік обов'язкових до вивчення фізичних вправ або їх базових елементів; другий розділ визначає направлену роботу опорно-рухового апарату та режими роботи м'язів; третій та четвертий розділи містять бази даних для підбору підготовчих та

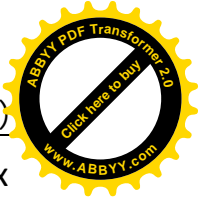
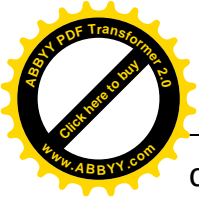
підвідних вправ; п'ятий – оптимальний підбір необхідного інвентарю та обладнання; в шостому розділі підібрані методи попередження та профілактики травматизму учнів. Матеріал програми, якій подано за загальною схемою, дає можливість використовувати програму для якісної підготовки студентами спеціальності «Фізична культура» до планування і проведення уроків фізичної культури в школі.

Також була запропонована педагогічна технологія профілактики шкільного травматизму в системі фізичного виховання, яка передбачала: підготовку і здійснення інструктажу (вступного, поточного, заключного); постійний контроль техніки безпеки на уроках фізичного виховання; виконання гігієнічних вимог до спортивного одягу, взуття та місць занять; опанування прийомами та методикою страховок і самостраховок.

Для вирішення проблеми зменшення випадків шкільного травматизму у фізичному вихованні, було створено логічно побудовану систему його запобігання, що в свою чергу потребує відповідальної професійної підготовки вчителя фізичної культури; наявності знань, умінь та навичок з травмопрофілактики, як структурного елемента педагогічних технологій; створення організаційно-методичних умов компетентної підготовки майбутнього фахівця фізичної культури; удосконалення змісту спеціально-практичних дисциплін навчального плану та впровадження нових змістових навчальних модулів, пов'язаних із профілактикою травматизму.

Таким чином, впровадження технологій профілактики шкільного травматизму на якісно новому рівні дозволяє майбутньому вчителю фізичної культури ефективно вирішувати завдання освітньої галузі «Фізична культура та здоров'я», а саме формування в учнів умінь і навичок здорового способу життя, організації корисного дозвілля та активного відпочинку, розвитку і відновлення фізичних і духовних сил, реабілітації та корекції здоров'я, виховання позитивних моральних і вольових якостей.

Висновки. 1. На основі аналізу результатів досліджень різних авторів, можна зазначити, що основними причинами травматизму є: організаційні недоліки при проведенні занять і змагань; помилки в методиці проведення занять, які пов'язані з порушенням дидактичних принципів навчання, відсутність індивідуального підходу, недостатній облік стану здоров'я, статевих і вікових особливостей, фізичної й технічної підготовленості школярів; недостатнє матеріально-технічне оснащення занять; незадовільний санітарно-гігієнічний стан залів і майданчиків; низький рівень виховної роботи, що приводить до порушення дисципліни, неуважності, поспішності, несерйозному ставленню до страховки; відсутність медичного контролю й порушення лікарських вимог;

суб'єктивні чинники: недостатня підготовленість до виконання заданих фізичних навантажень, стан стомленості (втома); психологічні причини травматизму школярів: порушення мотиваційної частини дій людини, яке проявляється в небажанні дії, що забезпечує безпеку; порушення мотиваційної частини дій; порушення орієнтовної частини дій людини; порушення виконавчої частини дій людини.

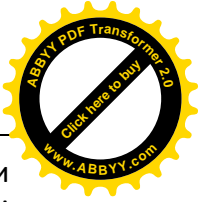
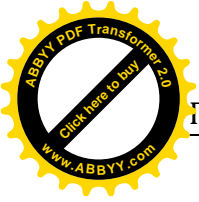
2. В результаті аналізу нормативних навчальних документів нами визначено, що необхідною умовою для підвищення теоретичних знань та практичних умінь майбутніх фахівців фізичної культури в системі попередження травматизму на уроках фізичної культури є вдосконалення програм дисциплін фахового спрямування за рахунок розробки тем змістових модулів, які направлені на вивчення методик шкільної травмопрофілактики в процесі фізичного виховання учнів.

3. Розроблено експериментальну «Програму профілактики шкільного травматизму» на уроках фізичної культури для учнів 1–11 класів, а також впроваджено педагогічну технологію профілактики шкільного травматизму в системі фізичного виховання, яка сприяє створенню умов для глибокого та повного засвоєння студентом навчального матеріалу.

Перспективи подальших досліджень. Наукове дослідження не вичерпує всіх основних завдань оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури та завдань щодо формування знань з травмопрофілактичної підготовки студентів. В подальшому вбачаємо перспективи у вивченні шляхів підвищення ефективності системи травмопрофілактичної підготовки фахівців, зокрема, застосування інноваційних технологій для оптимізації процесу профілактики шкільного травматизму у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5–10.
2. Бріжата І. А. Ефективність дидактичних технологій профілактики шкільного спортивного травматизму у підготовці майбутнього вчителя фізичної культури / І. А. Бріжата // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 14. – Глухів : ГДПУ, 2009. – С. 141–144.
3. Бріжата І. А. Методики травмопрофілактичної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури на заняттях із біомеханіки / І. А. Бріжата, О. В. Бріжатиї // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 81. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів: ЧДПУ, 2010. – № 81. – С. 17–19.
4. Бріжата І. А. Дидактичні технології профілактики шкільного спортивного травматизму / І. А. Бріжата // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 64. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів: ЧДПУ, 2009. – № 64. – С. 36–39.

5. Брижата І. А. Удосконалення фахової травмопрофілактичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури / І. А. Брижата // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – Випуск 15. – С. 45-49.

6. Сисоєва С. О. Педагогічні технології у професійній освіті / Сисоєва С. О. Неперервна професійна освіта: Філософія, педагогічні парадигми, прогноз: наукове видання / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін.; За ред. В. Г. Кременя. – К. : Наукова думка, 2003. – С. 449–564.

РЕЗЮМЕ

И. А. Брижата. Профилактика школьного травматизма в профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры.

В статье представлены результаты теоретически обоснованных и экспериментально проверенных технологий профилактики школьного травматизма в профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры.

Ключевые слова: здоровье, школьный травматизм, профилактика; педагогические технологии; профессиональная подготовка.

SUMMARY

I. Brizhata Prophylaxis of school traumatism in professional preparation of future teachers of physical culture.

The thesis is theoretically substantiated and experimentally verified the effectiveness of educational technologies for prevention of injuries in school preparing future teachers of physical culture.

Key words: health, school injuries, prevention, educational technology, training.

УДК 811.1612.:336.7

В. П. Гордієнко

Торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету

ДОСЛІДНО-ПОШУКОВА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК САМОРЕАЛІЗАЦІЇ (на прикладі професійної підготовки молодших спеціалістів біржової діяльності)

У статті розкривається сутність поняття «фахівець біржової діяльності». Розглядається проблема здійснення дослідно-пошукової роботи майбутніх працівників біржі в умовах вищого навчального закладу I–II рівнів акредитації як основного чинника самореалізації особистості, розвитку індивідуальних пізнавальних здібностей студента, формування професійно-мовленнєвої культури.

Ключові слова: молодший спеціаліст біржової діяльності, брокер, дилер, маклер, дослідно-пошукова робота, самореалізація, професійне мовлення, професійно-мовленнєва культура.

Постановка проблеми. У період швидкого розвитку української економіки, утворення нових форм підприємницької діяльності, відновлення бірж і брокерських контор постала гостра необхідність у кваліфікованих спеціалістах, які б могли задовольнити потреби ринку